

УИЛЯМ САРОЯН ТАКА СТАВАТ НЕЩАТА

Превод от английски: Нели Константинова, 1971

chitanka.info

Когато почина Джордж Гершуин, реших, че трябва да си направя рентгенова снимка на мозъка. Но лекарят ми каза, че няма да е нужно.

— Това са непонятни неща — каза той. — Едничкото, което знаем, е, че хората се развиват по два начина — доброкачествен и злокачествен. И дори не знаем защо става едното или другото. В тази област вие сте по-вещ.

— Аз? — възкликнах. — Защо мислите, че аз съм по-вещ?

— Смятам, че вашите догадки са не по-лоши от тези на всеки друг — рече той, — ако не и по-добри.

— Благодаря — казах, — но как ще ми обясните главоболието, което имам толкова често?

— Хм, а какво ще кажете вие за моето тъй често главоболие? Досещате ли се? В него няма нищо особено, нищо неестествено, то най-малкото е неизбежно.

— Това е друго — отвърнах. — Просто всеки човек го има. И то не е, защото съм писател.

— Не е, защото сте писател — потвърди той. — То е, защото сте на път да умрете, тъй че не мислете за него, понеже всеки ще умре.

— Боже мой! — възкликнах. — Наистина ли?

— Знаете, че е истина — продължи той. — И от мен по-добре знаете, че е истина. Всеки от нас е по всяко време пред прага на смъртта. Знаете това. Липсата на кислород, както е с удавника, може за нищожно време да те изпрати на оня свят. Загубата на една дружба, на равновесие или положение, както е при провалящия се човек, за две-три секунди може също да те убие. Ударът при стълкновението на човек с по-твърдо от него тяло може мигновено да стори същото. Това са изключителните и по-трагични случаи, но дори при естествени обстоятелства всеки от нас е пред прага на смъртта.

И тъй, реших да не обръщам повече внимание на главоболието си.

Въпреки всичко от години насам не бях чувал по-тъжна вест; една нощ се бяхме запознали в Ню Йорк, разговаряхме, той свири близо два часа на пиано. Беше още момче. Едва ли някой би повярвал, че човек като него може да умре на трийсет и пет-шест години. Едва ли някой би повярвал, че човек, който може да чува музиката, ще си отиде толкова млад. Говорихме веднъж със Сибелиус за това как ни се иска да бъде. Сибелиус приближаваше седемдесетте.

Тази вест ме завари в родния ми край. Съобщи ми един мой братовчед. Бе дошъл при баба и дядо в двуместния си открит шевролет. Пътувахме към Кингсбърг. Като излязохме на шосето близо до Малага, той включи радиото. Разнесе се оркестрово изпълнение и тогава братовчед ми се сети:

— Гершуин починал — каза той.

Единственото, което знаех, бе че щом ми казва това, то е истина. Щом братовчед ми го казва, значи е истина. Не исках да повярвам, но знаех, че е истина. Спомних си Гершуин в Ню Йорк и трябваше да повярвам, че е починал. Боже мой, истина беше. Истина. Той е мъртъв. Гледах лозята, облени в чудна светлина, прекрасните дървета и спокойния път.

— Познаваше ли го? — попита братовчед ми.

— Срегнахме се с него една нощ в Ню Йорк — казах, — на някакъв прием. Имаше много хора, всички пиеха и приказваха, но въпреки това мисля, че го познавам.

Минавахме през лозята на Кингсбърг и аз гледах лозите, натегнали от гроздове. Накрая стигнахме до дядови и обядвахме там: сарми с лозов лист, арменски хляб със сирене и изстудена диня. После излязохме с колата из парка. Все така се вглеждах във всичко наоколо. Продължавах да се чудя как *става* всичко това. Как става. Колко е невероятно и прекрасно. Колко странно, печално и чудесно, че съществуват всичките спокойни неща, рисувани от велики хора, които са ги рисували, именно защото самите те са искали да ги проумеят — натюрмортите, формите на спокойната материя, крушата, гроздето, прасковата, рибата в блюдото, самуна хляб, бутилката вино, естествените неща от всекидневието. Колко величествени, хубави и тайнствени са тези естествени, обичани от всички хора неща!

В два часа същата нощ взех влака за Сан Франциско. Продължавах да се вглеждам във всичко: мрака на пейзажа, небето в очакване на първия светлик, бледото разливане на утринта, издигането на слънцето, огряващо света, създаден от нас, милия, грозноват свят, който сме си устроили на земята; железопътните линии, индустриалните строежи и тихите печални обиталища на бедните. Цялата нощ размишлявах как е станало всичко това.

Ще се помъча да ви кажа как става. Ако успея да си спомня, ще мина пак по всички места, из които съм пътувал с влак или с кораб; ако

успея да си спомня какво се е случвало, ще ви разкажа. Щом главоболието ми не е, защото съм писател и за вас ще бъде така, както за мен, а каквото е за вас, ще бъде и за всичките все още живи хора, които не са преминали през войни, трагедии или непознати болести. Ако надмогна желанието си да ви разкажа всичко наведнъж, ще се помъча да ви обясня как стават нещата или поне да ви наведе на една мисъл.

Ще се опитам да се върна към началото. Трябва да го сторя, иначе няма да е изчерпателно. Началото е, когато започваш, но не става дума за раждането, то е само статистически факт. Раждането също е начало, но не това, за което говоря. Под начало разбирам мига, когато самият ти *прогледнеш* и *видиш* за първи път.

Началото е, когато почнеш да се освобождаваш от погрешните представи и почувстваш самотната, жестока слава, че съществуващ, че си във от пустотата, че си неделима част от нещо — великия източник на енергия, че добър или лош, си цялостно и смъртно същество.

Началото е, когато схванеш разликата между това, което човек иска да изглежда, и онова, което е: всъщност само един посетител на света, който идва и си отива, заем от времето. Не властелин, а само обитател на пространството, изправен пред изпита на времето. Хората са прекрасни живи същества, винаги пред прага на смъртта и само на една крачка от славата; през целия си живот са деца, защото самият живот е още в своето ранно детство. Хората, които изминават последните си мигове към смъртта на седемдесет, осемдесет или деветдесет години, ги изминават като деца. Отиват си тъй безпомощни, както са дошли.

В очите на своите съвременници може да са били велики, малки или неизвестни, а в очите на бога — благородни, добри и истинни и въпреки това хората, които изминават последните си мигове, достигат края както хората, *идващи* насам, изминават *първия* си миг. Тези мигове — идването и напускането на света — са мигове на чудо и тайнство, на доброто и, ако искате обратно, на злото, въпреки че идването е добро толкова, колкото и напускането е зло. И двете са едновременно и добро, и зло.

Те са винаги едно цяло (освен когато се отнася за климата и светлината) и в ония мигове, когато човек познава славата или достига предопределението си в противоположността на другия. Доброто и

злото са едно в живота, във всичко, освен в онези мигове, когато ходът на времето спира от безкрайното възвисяване на духа, неизразимото издигане на душата, мигновеното и необхватно разрастване на истината, която търси истина и я открива.

Това е само догадка как стават нещата, догадка как са станали някои неща. Фрагментите са толкова многобройни и разнообразни, че никой не би могъл да каже как е станало всичко. Дори за себе си никое дете на нашия свят, никой човек, велик или неизвестен, благороден или истинен в очите на бога, не може да каже как е станало всичко това, дори представа няма как може да е станало. Може да е само миг, може да е вечност. Засега или завинаги, кой би могъл да знае?

Онази вечер в родния ми град пътувахме с моя братовчед из пустите улици и внезапно срещнахме същество от другия пол. Родено тук, то се разхождаше в здрача, прекрасно като грозд. Братовчед ми се прехласна. Взе да кара на зиг-заг, за да не изпусне момичето от очи, въздишаше с възхищение и обожание, пляскаше се по челото с тъга, възклищаваше на арменски, а на английски повтаряше: „Боже мой!“

Момичето бе не повече от шестнайсет-седемнайсетгодишно, ако не и четиринайсет-петнайсет, но прекрасно като всичко младо на земята, надарено с грация и чудесни форми като всички неща на този свят: зараждащият се ден, плодовете по клоните, морето край бреговете, настроението на сърцето. И аз като братовчед ми бях обхванат от тъга, бликаща от възхищението и преклонението пред красотата, тъй съвършена, че изглеждаше свята, макар и въплътена в дъщерята на някой пияница, идиот или някакъв друг, велик или нищожен. Братовчед ми и аз се любувахме на тази преходна красота, докато тя ни отведе до един коптор на затънтена уличка край железопътната линия. Тогава той, още неспрял да възклищава, се огледа гневно наоколо и ми извика:

— Да идем да пием по една бира!

Отидохме в една кръчма на Вентура авеню и пихме по две бири. После се прибрахме. Няколко души, все като нас, седяха и приказваха. По-старите си припомняха отколешните места и хората, които не са между живите; някогашното време в тази провинция и колко хубаво е било всичко, колко хубаво, и различно, и същото. Тежките времена и случаите, когато някой от нас, тогава още жив, бил на път да си отиде, а другите се молили и го заклевали и накрая тоя, дето бил вече пътник,

се спрял и се върнал при нас и най-сетне всички останали могли да си отдъхнат и заспали, а на сутринта пътникът спял като къпан и след седмица или две-три отново бил сред нас, отново един от нас, приказвал си с нас — тригодишен, двайсетгодишен или четирийсетгодишен. Той и сега се смее с нас и всички сме заедно, спокойни, има спокойни маси за всички, ядене и пиене за всички; спокойни времена и спокойна светлина над целия свят. Говорим за смъртта, сякаш смърт не съществува, сякаш годините не отминават, сякаш Дикран е още сред нас, жив, блестящ, остроумен, залива се от смях, прегръща племенниците си, носи им подаръци. Говорим за Ховагим и стария му раздрънкай буик и гнева му, когато някой се държи зле или лъже, и яростта му веднъж, когато един съсед го излъгал, и как той повдигнал форда на съседа си, прекатурил го и извикал:

— На ти да се разбереш! А после пак лъжи!

А ние всички избухваме в смях.

По-късно през нощта отидохме с братовчед ми в града и влязохме в един бар.

— Помниш ли хората, за които говориха те? — попита ме братовчед ми.

— Някои си спомням — казах. — Някои са отпреди моето време, но Ховагим помня. Веднъж ни взе с брат ми на раздрънкания буик до лозето си. Водеше ни и на лов, пускаше ни арменски плочи на стария си грамофон и се просълзяваше. Често ни носеше грозде, праскови и дини. Спомням си този човек, но Дикран не помня. Помня, че съм чувал за него от сестра му, майка ми, от неговата майка, от баба и дядо. Обичам го. Изглежда е бил сериозен човек, макар че винаги се е правел на зевзек.

Отидохме в пивницата на баските на улица Тулеър. Имаше мюзик-бокс. Седнахме там да си пием уискито и да слушаме испански танга и любовни песни. Хубаво място беше. Едно от най-хубавите места за пиене, където изобщо съм ходил. Продължавах да си мисля за оная нощ в Ню Йорк, когато срещнах Джордж Гершуин и той ми разказваше как композира.

Докато пиех, прозрях как стават нещата, но не мога да го изразя. Следователно никой не знае. Той бе отпътувал последния си миг, но все още бе с нас, защото и жив, непрестанно пътуваше — в мрака и

обратно в светлината, гледаше и слушаше, изчезваше в сфери, непознати за всички ни, и се връщаше. Знаех, че *този* е начинът. Но така е съдено — всеки от нас умира, преди да е дошъл, или си отива, преди да е започнал, и недостигнал още мига, който да си спомня, той отново е пръст, скала или нищо.

Във влака по пътя за в къщи бях просто един тъжен арменец, както казват и за индианците. И то не защото е умрял Брамс, Бах или някой от другите — Реноар, Гойя, Достоевски, Дикенс, Робърт Бърнс или Байрон, Даниел Буун или Толстой, Андрю Джаксън или Марк Твен или който и да било от всичките, които обичаме. Просто защото така ни е било дадено от божията милост и благоволение — и доброто, и злото.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.